

UCHWAŁA

25 lipca 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Dariusz Zawistowski (przewodniczący)

SSN Roman Trzaskowski (sprawozdawca)

SSN Agnieszka Piotrowska

na posiedzeniu niejawnym 25 lipca 2023 r. w Warszawie
w sprawie z powództwa A.T. i T. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w W.
przeciwko syndykowi masy upadłości Banku w N. w upadłości
o ustalenie,
na skutek przedstawienia przez Sąd Apelacyjny w Warszawie
postanowieniem z 24 października 2022 r., V ACz 802/20p,
zagadnienia prawnego:

"Czy wniesienie przez stronę skargi kasacyjnej, której przyjęcia do rozpoznania odmówił następnie Sąd Najwyższy, skutkować powinno odrzuceniem jej zażalenia na orzeczenie sądu II-ej instancji, którego przedmiotem jest zwrot kosztów postępowania apelacyjnego?"

podjął uchwałę:

Wniesienie skargi kasacyjnej przez stronę nie stanowi podstawy odrzucenia złożonego przez nią zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji, którego przedmiotem jest zwrot kosztów postępowania apelacyjnego, jeżeli Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia tej skargi do rozpoznania (art. 394² § 1¹ pkt 3 k.p.c.).

(K.L.)

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 14 października 2020 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie w punkcie pierwszym oddalił apelację powodów A.T. i T. sp. z o. o. w W., w punkcie drugim zasądził od powodów na rzecz pozwanego kwoty po 8100 zł z tytułu zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego, a w punkcie trzecim orzekł o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodom z urzędu.

W uzasadnieniu punktu drugiego wyroku Sąd Apelacyjny wskazał, że zgodnie z wynikiem sporu (oddalenie apelacji) koszty postępowania powinni ponieść powodowie i nie ma podstaw do zastosowania art. 102 k.p.c.

W dniu 23 grudnia 2020 r. powodowie wnieśli zażalenie na postanowienie zawarte w punkcie drugim wyroku, zaskarżając je w całości. Domagali się, w trybie art. 395 § 2 k.p.c., uchylenia zaskarżonego postanowienia i nieobciążania ich kosztami procesu, a w przypadku nieuwzględnienia tego wniosku - zmiany zaskarżonego postanowienia w punkcie drugim przez nieobciążanie powodów kosztami procesu, w tym kosztami zastępstwa procesowego.

W dniu 5 lipca 2021 r. powód A.T. wniósł skargę kasacyjną od wyroku z dnia 14 października 2020 r., zaskarżając go w całości.

Postanowieniem z dnia 14 lipca 2022 r. Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej powoda do rozpoznania.

Przy rozpoznawaniu zażalenia powodów Sąd Apelacyjny powziął wątpliwość, czy wniesienie przez stronę skargi kasacyjnej, której przyjęcia do rozpoznania odmówił następnie Sąd Najwyższy, powinno skutkować odrzuceniem jej zażalenia na orzeczenie sądu drugiej instancji, którego przedmiotem jest zwrot kosztów postępowania apelacyjnego, i przedstawił to zagadnienie Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia na podstawie art. 390 § 1 w związku z art. 397 § 3 k.p.c.

W uzasadnieniu zwrócił w szczególności uwagę, że w następstwie wejścia w życie ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania

cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1469; dalej – „Nowelizacja”) art. 394² § 1¹ pkt 3 k.p.c. stanowi, iż zażalenie do innego składu sądu drugiej instancji przysługuje na postanowienie tego sądu, którego przedmiotem jest zwrot kosztów procesu, „o ile nie wniesiono skargi kasacyjnej”, co sugeruje – w literalnym rozumieniu - iż *de lege lata* zażalenie poziome na rozstrzygnięcie o kosztach apelacyjnych jest niedopuszczalne, jeżeli strona wniosła skargę kasacyjną, bez względu dalsze losy tej skargi. Przy czym inne terminy wnoszenia tych środków (co do zasady termin do wniesienia skargi kasacyjnej wynosi dwa miesiące, a termin do wniesienia zażalenia – tydzień) sprawiają, że mogłoby tu chodzić także o następczą niedopuszczalność zażalenia. Przeciw takiemu stanowisku przemawia jednak – zdaniem Sądu Apelacyjnego – to, że także po wejściu w życie Nowelizacji Sąd Najwyższy nie jest właściwy do rozpoznania zarzutów dotyczących rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego (przedmiotowy zakres dopuszczalności skargi kasacyjnej nie uległ zmianie) i nadal rozstrzygnięcie takie może zostać uchylone lub zmienione w następstwie skargi kasacyjnej tylko wówczas, gdy skarga podlega uwzględnieniu co do istoty. Trudno zaś uznać, że w razie odmowy przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, jej odrzucenia albo oddalenia strona miałaby być pozbawiona możliwości kontroli wadliwego rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego. Także dlatego, że byłoby to niezgodne ze standardem konstytucyjnym określonym w art. 78 zdanie pierwsze Konstytucji i w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, który legł u podstaw zmian normatywnych, wprowadzających zażalenie na postanowienie w przedmiocie zwrotu kosztów procesu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W swym jednolitym orzecznictwie Trybunał Konstytucyjny uznawał za niezgodne z art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 Konstytucji przepisy, które uniemożliwiały zaskarżenie postanowienia w przedmiocie kosztów procesu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd drugiej instancji. Przyjmował bowiem, że rozstrzygnięcie o kosztach, jakkolwiek mają charakter akcesoryjny, dotyczy zasada dwuinstancyjności postępowania sądowego. Jeżeli zatem orzeczenie o kosztach jest materialnie orzeczeniem pierwszoinstancyjnym (jest pierwszym orzeczeniem w sprawie danych kosztów), choćby zostało wydane formalnie przez sąd drugiej

instancji, ustawodawca ma obowiązek zapewnić stronie odpowiedni środek zaskarżenia i uregulować go w taki sposób, aby mogła ona rzeczywiście uruchomić kontrolę instancyjną, niezależnie od kontroli samego wyroku w jego warstwie merytorycznej (por. wyroki z dnia 27 marca 2007 r., SK 3/05, OTK-A 2007, nr 3, poz. 32 i z dnia 9 lutego 2010 r., SK 10/09, OTK-A 2010, nr 2, poz. 10).

Dążąc do uczynienia zadość temu obowiązkowi, ustawą z dnia 19 marca 2009 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 69, poz. 592) ustawodawca wprowadził w art. 394¹ § 1 pkt 2 k.p.c. (od dnia 22 maja 2009 r.) możliwość wniesienia do Sądu Najwyższego zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji co do kosztów procesu, które nie były przedmiotem rozstrzygnięcia sądu pierwszej instancji. Przepis ten został uchylony mocą ustawy z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U., Nr 233, poz. 1381), a jednocześnie dokonano zmiany ówczesnego art. 394² § 1 k.p.c., wprowadzając zażalenie poziome (do innego składu sądu drugiej instancji) na postanowienie sądu drugiej instancji, którego przedmiotem jest zwrot kosztów procesu, z wyjątkiem postanowień wydanych w wyniku rozpoznania zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji. Na gruncie tej regulacji dominował pogląd, że zażalenie poziome na postanowienie sądu drugiej instancji, którego przedmiotem jest zwrot kosztów postępowania odwoławczego, przysługuje także wtedy, gdy strona wniosła skargę kasacyjną obejmującą zakresem zaskarżenia – akcesoryjnie względem rozstrzygnięcia co do istoty sprawy - także postanowienie co do kosztów apelacyjnych, z tym że przyjmowano, iż w takiej sytuacji jako pierwsza podlega rozpoznaniu skarga kasacyjna, a zażalenie poziome powinno oczekiwać na decyzję Sądu Najwyższego; w razie odrzucenia skargi kasacyjnej, odmowy jej przyjęcia do rozpoznania lub oddalenia, sąd drugiej instancji rozpoznawał to zażalenie, w pozostałych zaś przypadkach postępowanie zażaleniowe podlegało umorzeniu jako bezprzedmiotowe (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 czerwca 2012 r., II CZ 167/10, niepubl.).

W następstwie Nowelizacji art. 394² § 1¹ pkt 3 k.p.c. przewiduje, że zażalenie do innego składu sądu drugiej instancji przysługuje na postanowienie tego sądu, którego przedmiotem jest zwrot kosztów procesu, „o ile nie wniesiono skargi

kasacyjnej”. Sąd Apelacyjny ma rację, że wykładania literalna tego przepisu sugeruje, iż *de lege lata* zażalenie poziome na rozstrzygnięcie o kosztach apelacyjnych jest niedopuszczalne, jeżeli strona wniosła skargę kasacyjną, bez względu dalsze losy tej skargi. Rozpatrując prawidłowość tej interpretacji, trzeba mieć jednak na względzie, że także po wejściu w życie Nowelizacji skarga kasacyjna przysługuje (co do zasady) jedynie od wydanych przez sąd drugiej instancji prawomocnych orzeczeń co do istoty sprawy lub postanowień w przedmiocie odrzucenia pozwu (wniosku) albo umorzenia postępowania kończących postępowanie (por. art. 398¹ § 1 i art. 519¹ § 1 k.p.c.), a to oznacza, iż niedopuszczalne jest samodzielne zaskarżenie skargą kasacyjną orzeczenia o kosztach procesu (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 30 kwietnia 2021 r., II CSK 346/20, niepubl., z dnia 14 września 2022 r., I CSK 1896/22, niepubl. i z dnia 9 marca 2023 r., I CSK 2023/22, niepubl.; odmiennie – jak się wydaje – wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 października 2021 r., II CSKP 213/21, niepubl.) i tym samym przyjęcie, że wadliwość rozstrzygnięcia o kosztach procesu może stanowić przesłankę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania; nieprawidłowości związane z rozstrzygnięciem o kosztach procesu, chociażby miały oczywisty charakter, nie mogą samodzielnie prowadzić do uwzględnienia skargi kasacyjnej nawet w części (por. np. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 19 czerwca 2019 r., IV CSK 579/18, niepubl. i z 12 lutego 2021 r., IV CSK 385/20, niepubl.). Oznacza to też, że badając zasadność skargi kasacyjnej Sąd Najwyższy nadal nie może rozpoznawać zarzutów dotyczących rozstrzygnięcia o kosztach postępowania odwoławczego; postanowienie o kosztach postępowania apelacyjnego – akcesoryjne względem rozstrzygnięcia co do istoty sprawy – może podważyć tylko wtedy, gdy skarga kasacyjna wniesiona od tego orzeczenia podlega uwzględnieniu w całości albo w części (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 marca 2019 roku, I CSK 125/18, niepubl. oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 30 kwietnia 2021 r., II CSK 346/20, z dnia 14 września 2022 r., I CSK 1896/22 i z dnia 9 marca 2023 r., I CSK 2023/22).

W tej sytuacji przyjęcie, że wniesienie skargi kasacyjnej czyni niedopuszczalnym zażalenie, o którym mowa w art. 394² § 1¹ pkt 3 k.p.c., oznaczałoby, iż w razie odrzucenia, oddalenia albo odmowy przyjęcia skargi

kasacyjnej do rozpoznania strona byłaby pozbawiona możliwości kontroli rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego, gdyż w żadnym z tych trzech przypadków Sąd Najwyższy nie mógłby ingerować w orzeczenie sądu drugiej instancji w zakresie kosztów procesu. Takie zaś rozwiązanie jest niemożliwe do zaakceptowania z punktu widzenia wiążącego standardu konstytucyjnego wynikającego z art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 Konstytucji i z omówionego orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego.

W związku z tym również *de lege lata* w doktrynie dominuje pogląd, że Nowelizacja nie przyniosła w rozpatrywanym zakresie zmiany stanu prawnego, a jej literalne ujęcie jest przedmiotem ostrej krytyki, akcentującej m.in. potrzebę weryfikacji wyniku językowej wykładni przepisów prawa procesowego w świetle pozajęzykowych metod interpretacji, uwzględniających kontekst funkcjonalny i systemowy oraz konieczność respektowania wymagań konstytucyjnych.

Kierując się podobnymi racjami Sąd Najwyższy odszedł od wykładni literalnej art. 394² § 1¹ pkt 3 k.p.c. w uchwale z dnia 30 września 2021 r., III CZP 50/20 (OSNC 2022, nr 4, poz. 35), w której orzekł, że „Wniesienie skargi kasacyjnej przez jedną ze stron (uczestnika postępowania) nie powoduje odrzucenia złożonego przez drugą stronę (innego uczestnika postępowania) zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji, którego przedmiotem jest zwrot kosztów postępowania apelacyjnego (art. 394² § 11 pkt 3 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.)”. W uzasadnieniu wyjaśnił m.in., że perspektywa pozbawienia strony prawa do sądu w zakresie skontrolowania zasadności postanowienia kosztowego w wyniku autonomicznej decyzji jej przeciwnika procesowego o wniesieniu skargi kasacyjnej skłania do odstąpienia od wykładni literalnej jako prowadzącej do skutków nieracjonalnych, niesprawiedliwych i trudnych do zaakceptowania.

Jakkolwiek w przywołanej uchwale Sąd Najwyższy zastrzegł wyraźnie, że nie wypowiada się co do tego, czy strona, której ze względu na wynik sprawy przysługuje skarga kasacyjna, może wnieść także odrębne zażalenie poziome na koszty, jednakże przedstawiona wyżej argumentacja przemawia za odstąpieniem od wykładni literalnej art. 394² § 1¹ pkt 3 k.p.c. także w tym zakresie i przyjęciem, iż wniesienie skargi kasacyjnej przez stronę nie stanowi podstawy odrzucenia

złożonego przez nią zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji, którego przedmiotem jest zwrot kosztów postępowania apelacyjnego, jeżeli Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia tej skargi do rozpoznania. Zażalenie poziome na zawarte w wyroku sądu drugiej instancji orzeczenie o kosztach postępowania apelacyjnego powinno oczekiwać na rozpoznanie wniesionej skargi kasacyjnej. W razie odmowy przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania – podobnie jak w razie jej odrzucenia albo oddalenia - aktualizuje się obowiązek rozpoznania tego zażalenia przez sąd odwoławczy. Jeśli natomiast w następstwie skargi kasacyjnej Sąd Najwyższy uchyli zaskarżony wyrok w całości lub części, uchyleniu podlega także orzeczenie o kosztach procesu za drugą instancję, a postępowanie zażaleniowe zainicjowane wniesieniem zażalenia poziomego podlega umorzeniu. Podobnie jeżeli Sąd Najwyższy wyda rozstrzygnięcie reformatoryjne i, odpowiednio do tego orzeczenia, zaingeruje w rozstrzygnięcie sądu drugiej instancji o kosztach postępowania apelacyjnego. W takim ujęciu art. 394² § 1¹ pkt 3 k.p.c. oznacza jedynie, że bieg postępowania zażaleniowego uzależniony jest od wniesienia i rozpoznania skargi kasacyjnej, a samo zażalenie na rozstrzygnięcie w przedmiocie zwrotu kosztów procesu powinno oczekiwać na rozpoznanie do czasu zakończenia postępowania kasacyjnego.

Z tych względów Sąd Najwyższy podjął uchwałę, jak na wstępie (art. 390 § 1 k.p.c.).

(K.L.)

(r.g.)

